

Lekce 6

Předložky

Téměř všechny předložky se vyskytují ve dvojici *stavů* (*states*), např. $\epsilon-$, $\epsilon\rho\omega=$ = k, do, pro proti, ve srovnání s. Je to

- i. *přednominální stav* (*prenominal state*) ($\epsilon-$), který musí být doplněn frází s členem, zájmenem, atd. $\epsilon-\tau-\rho\omicron\lambda\iota\varsigma$ = do města, $\epsilon-\theta\iota\epsilon\rho\upsilon\gamma\alpha\lambda\eta\mu$ = do Jeruzaléma, $\epsilon-\pi\alpha\acute{\iota}$ = proti tomuto.
- ii. *Předosobní stav* (*prepersonal state*) ($\epsilon\rho\omega=$), který musí být doplněn osobním sufixem. $\epsilon\rho\omega-\tau$ = proti němu/tomu, $\epsilon\rho\omega-\varsigma$ = proti ní/tomu

Ve slovnících jsou všechny předosobní stavy psány se šikmým/nakloněným dvojitým spojovníkem (=) a přednominální stavy s jednoduchým spojovníkem (-).

Při učení předložek je třeba se naučit zpaměti oba stavy s jejich významem („ $\epsilon-$, $\epsilon\rho\omega=$ = k, do, pro, proti, ve srovnání s“). Jednoduché [t.z. ne-složené] předložky se uvádějí pod předosobním stavem, tak $\epsilon-$, $\epsilon\rho\omega=$ najdeme pod $\epsilon-$.

Skloňování předosobních stavů vyžaduje trochu učení. Většina předložek se skloňuje jako jeden z následujících pěti vzorů. Je třeba se tyto vzory důkladně naučit nazpaměť.

	poslední písmeno předosobního stavu				
	$\lambda=$	$\omicron=$	$\omega=$	$\tau=$	$\omega\omega=$
	$\eta\lambda=$ k, pro	$\epsilon\rho\omega=$ k	$\epsilon\chi\omega=$ na	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau=$ V	$\zeta\iota\omega\omega=$ na
1.os. sg.	$\eta\lambda\acute{\iota}$	$\epsilon\rho\omega\acute{\iota}$	$\epsilon\chi\omega\acute{\iota}$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\bar{\tau}$ nebo $\bar{\eta}\zeta\eta\tau$	$\zeta\iota\omega\omega\tau$
2.os.sg.m.	$\eta\lambda\kappa$	$\epsilon\rho\omega\kappa$	$\epsilon\chi\omega\kappa$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\bar{\kappa}$	$\zeta\iota\omega\omega\kappa$
2.os.sg.f.	$\eta\epsilon$	$\epsilon\rho\omega$	$\epsilon\chi\omega$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\epsilon$	$\zeta\iota\omega\omega\tau\epsilon$
3.os.sg.m.	$\eta\lambda\varsigma$	$\epsilon\rho\omega\varsigma$	$\epsilon\chi\omega\varsigma$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\varsigma$	$\zeta\iota\omega\omega\varsigma$
3.os.sg.f.	$\eta\lambda\varsigma$	$\epsilon\rho\omega\varsigma$	$\epsilon\chi\omega\varsigma$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\varsigma$	$\zeta\iota\omega\omega\varsigma$
1.os.pl.	$\eta\lambda\eta$	$\epsilon\rho\omega\eta$	$\epsilon\chi\omega\eta$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\bar{\eta}$	$\zeta\iota\omega\omega\eta$
2.os. pl	$\eta\eta\tau\bar{\eta}$	$\epsilon\rho\omega\tau\bar{\eta}$	$\epsilon\chi\omega\tau\bar{\eta}$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\text{-}\theta\eta\gamma\tau\bar{\eta}$	$\zeta\iota\omega\omega\text{-}\theta\eta\gamma\tau\bar{\eta}$
3.os. pl.	$\eta\lambda\gamma$	$\epsilon\rho\omega\gamma$	$\epsilon\chi\omega\gamma$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\omega\gamma$	$\zeta\iota\omega\omega\gamma$

Zvláštní pozornost je třeba věnovat 1. os. sg., 2. os. sg. f. a 2. os. pl., které se liší podle zakončení předosobního stavu.

1. os. sg.	$\eta\lambda\text{-}\acute{\iota}$	$\epsilon\rho\omega\text{-}\acute{\iota}$	$\epsilon\chi\omega\text{-}\acute{\iota}$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\text{-}\bar{\tau}$ nebo $\bar{\eta}\zeta\eta\tau$	$\zeta\iota\omega\omega\text{-}\tau$
2. os. sg. f.	$\eta\epsilon\text{-}\emptyset$	$\epsilon\rho\omega\text{-}\emptyset$	$\epsilon\chi\omega\text{-}\emptyset$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\text{-}\epsilon$	$\zeta\iota\omega\omega\text{-}\tau\epsilon$
2. os. pl.	$\eta\eta\text{-}\tau\bar{\eta}$	$\epsilon\rho\omega\text{-}\tau\bar{\eta}$	$\epsilon\chi\omega\text{-}\tau\bar{\eta}$	$\bar{\eta}\zeta\eta\tau\text{-}\theta\eta\gamma\tau\bar{\eta}$	$\zeta\iota\omega\omega\text{-}\theta\eta\gamma\tau\bar{\eta}$

Osobní sufixy.

Vidíme, že k předložkám se připojuje pravidelná sada osobních sufixů. Zde uvádíme všechny možnosti/variace osobních sufixů.

Osoba	koncová hláska předosobního stavu				
	jediná samohláska	konsonant + Β Λ Μ Ν Ρ	koncové Τ	jiný konsonant	dvojitá samohláska
1.os.sg.	ī	ετ	∅ τ̄	τ̄, τ	τ
2.os.sg.m.	κ	εκ	κ̄ anebo κ	κ̄, κ, γ̄	κ
2.os.sg.f.	∅	ε	ε	ε	τε
3.os.sg.m.	ϙ	εϙ	ϙ̄ anebo ϙ	ϙ̄ anebo ϙ	ϙ
3.os.sg.f.	ς	ες	ς̄ anebo ς	ς̄ anebo ς	ς
1.os.pl.	ν	ν̄ εν	ν̄	ν̄	ν
2.os.pl	τν̄ anebo τῆτν̄	τῆτν̄	τῆτν̄	τῆτν̄	τῆτν̄
3.os.pl.	(ο)γ	ογ	ογ	ογ	(ο)γ

Jednoduché předložky

αντι- namísto

αχ̄ν̄- αχ̄ν̄τ= bez (také εχ̄ν̄- εχ̄ω=)

ε- ερο= k pro, proti, ve srovnání s

ετβε- ετβηητ= kvůli, ohledně

κατα- καταρο= podle, jako, vedle

μμαζ- v přítomnosti (boha) [zřídka]

μν̄- μν̄μα= s, a (také νμ̄-)

ν̄- ν̄μο= z, související s; také znak přímého předmětu, nepřeložitelné

ν̄- να= k, pro

ν̄σα- ν̄σω= za, po

ν̄σι- nepřeložitelné¹

(ν̄)ναζρ̄ν̄- (ν̄)ναζρα= v přítomnosti, před, ve vztahu k

παρα- παραρο= proti, ve srovnání s, mimo/kromě, více než

προς- προςρο= v souladu/ve shodě s, k/pro; než

ουβε- ουβη= (na)proti, směrem k

ουτε- ουτω= mezi

χωρις- bez, mimo, stranou

ωα- ωαρο= k, směrem k

ζα- ζαρο= pod, z, vzhledem k, pro/za

ζι- ζιω= na, v, u

ζν̄- ν̄ζητ= v, u, na, z

ζαριζαρο= odděleně/stranou, já (ty, on atd.) sám

ζως- jako, jako by

χιν- od (čas, místo)

Dva osobní sufify s jednoduchou/prostou předložkou jsou spojeny s νμ̄μα= = „a“, které se deklinuje (skloňuje) jako να=. Např. να-ν̄ νμ̄μη-τν̄ = pro nás a vás; ερο-ι νμ̄μα-ϙ = proti

¹ Znak postponovaného podmětu. (par. 97)

mně a (proti) němu; $\bar{\text{n}}\text{ZHT-}\epsilon \text{ N}\bar{\text{M}}\text{M}\alpha\text{-}\text{i}$ = v tobě a ve mně. Podobně i dodatečná fráze s členem (an additional phrase) nebo zájmeno mohou být spojeny s $\text{M}\bar{\text{N}}\text{-}$. Např. $\text{N}\alpha\text{-}\text{N} \text{ M}\bar{\text{N}}\text{-}\text{P}\epsilon\text{N-}\lambda\alpha\text{OC}$ = pro nás a (pro) náš lid; $\epsilon\text{PO-}\text{i} \text{ M}\bar{\text{N}}\text{-}\text{P}\alpha\text{-}\epsilon\text{i}\omega\text{T}$ = proti mně a (proti) mému otci.

[Possessed nouns]² [suffixed nouns]

Je to malá skupina (asi dvacet) podst. jmen, které vyžadují sufix, jejichž *possessor* tedy musí být sufigován [t. z. že tyto sufixy vyjadřují držitele/vlastníka/majitele podst. jména (před nimi) uvedeného]. Mají důležitou roli při tvoření složených předložek.

$\text{P}\bar{\text{N}}\text{-}\text{P}\rho\omega\text{M}\epsilon$ ústa člověka
 $\text{P}\omega\text{-}\text{q}$ ústa jeho, jeho ústa

Podobně jako jednoduché předložky, vyskytují se ve dvou stavech: přednominální, a předosobním.

Některé příklady *possessed nouns* (přednominální stav je možné tvořit dvěma způsoby):

přednominální		předosobní	
$\text{P}\bar{\text{N}}\text{-}$	$\text{P}\omega\text{-}\text{q} \bar{\text{N}}\text{-}$	$\text{P}\omega\text{=}$	= ústa (koho/čeho)
	$\text{P}\alpha\text{T-}\text{q} \bar{\text{N}}\text{-}$	$\text{P}\alpha\text{T=}$	= noha/nohy (koho/čeho)
$\text{T}\bar{\text{N}}\text{-} \text{T}\epsilon\text{-}$	$\text{T}\text{O}\text{O}\text{T-}\text{q} \bar{\text{N}}\text{-}$	$\text{T}\text{O}\text{O}\text{T=}$	= ruka/ruce (koho/čeho)
	$\text{ZHT-}\text{q} \bar{\text{N}}\text{-}$	ZHT=	= přední část(i)/předek (koho/čeho)
	$\text{ZHT}\text{q} \bar{\text{N}}$	ZHT=	= břicho, lůno/děloha (koho/čeho)
$\text{ZP}\bar{\text{N}}\text{-} \text{Z}\bar{\text{N}}\text{-}$	$\text{ZP}\alpha\text{-}\text{q} \bar{\text{N}}\text{-}$	$\text{ZP}\alpha\text{=}$	= tvář (koho/čeho)
	$\text{ZTH-}\text{q} \bar{\text{N}}\text{-}$	ZTH=	= špička/cíp (koho/čeho)
$\text{X}\bar{\text{N}}\text{-}$	$\text{X}\omega\text{-}\text{q} \bar{\text{N}}\text{-}$	$\text{X}\omega\text{=}$	= hlava (koho/čeho)

Possessed nouns jsou zvláštní. Nikdy nemají člen³ a nemohou být modifikovány atributivními nebo *specifier* konstrukcemi [tj. konstrukcemi se specifikátorem – viz. L 6]. Většinou se používají jako *komponenta* k vytváření složených slov, zvláště složených předložek.

Possessed nouns pocházejí z dřívějších egyptských jmen pro části těla, ale v koptštině se jejich význam stal abstraktní. Koptština je většinou používá k vyjádření vztahu abstraktním způsobem. K doslovnému mluvení o částech těla používá koptština odlišnou sadu běžných pod. jmen.

doslovně (části těla)		abstraktní vztah (v složené předložce)
„noha“	$\text{T-}\text{OY}\text{PHT}\epsilon$	$\text{P}\alpha\text{T=}$
„ruka“	$\text{T-}\text{OIX}$	$\text{T}\text{O}\text{O}\text{T=}$
„ústa“	$\text{T-}\text{TAPPO}$	$\text{P}\omega\text{=}$

² Anglické označení této skupiny podstatných jmen ponechávám (a proto uvádím v lomených závorkách), doslovně se to totiž asi přeložit nedá. Lambdin, *Introduction*, s. 125 je označuje jako „nouns with pronominal suffixes“; podobně i Plisch, *Einführung*, s. 11 – nomina mit eigenem status pronominalis. [Poznámka: (klasické označení) status pronominalis/prepronominal state = (tu uváděný) prepersonal state (stav předosobní)]

³ Substantivum je determinováno přivlastňovacím zájmeným sufixem, proto nevyžaduje člen.

Tak např. běžné substantivum **οἱ** a **ταππο** se používají doslovně: „tvoje ruka“ = **τεκ-οἱ**, „tvoje ústa“ = **τεκ-ταππο**; ale komponenty ve složených předložkách jsou vyjádřeny prostřednictvím **τοοτ=** a **ρω=**: „dát knihu tobě“ = **ετοοτ-κ** (do-ruky-tvé), „podávat jídlo tobě“ = **ερω-κ** (pod-ústa-tvoje).

Složené předložky

Koptština má více než sto složených předložek, které jsou založené na pod. jménech. Skládají se z jednoduché předložky + subst. (často *possessed noun*) + buď spojovník (- a =) nebo **ἡ-** („of“). Složené předložky se tvoří třemi způsoby:

i. *Jednoduchá předložka + possessed noun*, **ε-ῥἡ-**, **ερω=** = k, na („k ústům koho/čeho“). Tak např. **εα-ειατ=** před („pod očima koho/čeho“); **ε-ῥἡ-**, **ε-τοοτ=** k („(směrem) k ruce koho/čeho“); **ε-χἡ-**, **ε-χω=** na/nad („(směrem) k hlavě koho/čeho“).

ii. *Jednoduchá předložka + určitý člen + podst. jméno + genitivní („of“) konstrukce*, **ε-ῥἡ-**, **ε-ῥἡ-**, **ε-ῥἡ-** **οὐναμ ἡ-**, **ε-ῥἡ-** **οὐναμ** napravo od, napravo od něj („na pravé ruce koho/čeho“). Tak např. **ἡ-ἡ-ῥἡ-** **ἡ-** vně koho/čeho („ve vnějšku koho/čeho“); **ε-ῥἡ-** **ἡ-** na místě koho/čeho („(směrem) k místu k/č“); **ε-ῥἡ-** **ἡ-** k („(směrem) k straně k/č“).

iii. *Jednoduchá předložka + [∅]podst. jméno (nebo πἡ-podst. jm.) + ἡ-/ἡμο=*, např. **ε-[∅]παροῦ** **ἡ-/ἡμο=** = za („(směrem) k zadní části k/č“). Tak např. **ε-ῥἡ-** **ἡ-/ἡμο=** = před („na předí k/č“); **ε-[∅]οὐναμ ἡ-/ἡμο=** napravo od („na pravé ruce k/č“); **ἡ-ἡ-ῥἡ-** **ἡ-/ἡμο=** mimo/za („na další/vzdálenější straně k/č“).

Kombinovaná příslovce (combinative adverbs)

Kombinovaná příslovce se spojují s předložkami, příslovkami a slovesy, čímž vznikají nové významy. Např. předložka **εἡ-** (= v) se také spojuje s adverbem **εβολ** a mění svůj význam

εἡ-, **ἡεἡ=** = v

εβολ εἡ-, **εβολ ἡεἡ=** = z

Existuje sedm kombinovaných adverbí:

i. *Uvnitř*: **εροῦν**, **ἡροῦν**, **εαροῦν**

ii. *Vně*: **εβολ**

iii. *Horní nebo dolní část*:⁴ **εραἡ**, **ἡραἡ**, **εαραἡ**

iv. *Dno/spodek*: **επεεἡ**

v. *Předek*: **εεἡ**

vi. *Zadní část*: **επαροῦ**

vii. *Emocionální orientace*: **ἡεἡ**

Protože tato adverbia mají význam pouze v kombinaci s něčím dalším, není možné definovat je přesně. První čtyři se spojují s předložkami a do jisté míry i se slovesy, poslední tři pouze se slovesy.

εἡ- = v, **εβολ εἡ-** = z

εω = položit, **εω εβολ** = odpustit

⁴ Top-or-bottom.

Ϸϵ ϵ- = najít, Ϸϵ ϵπεϷHT ϵ- = spadnout do
 ṁκαϷ = cítit fyzickou bolest, ṁκαϷ ṁϷHT = cítit se zoufalý/smutný/nešťastný

Slovíčka

Další podst. jm.

π-Ϸωβ, pl. ϷβηϷϵ	věc, produkt; záležitost
πε-νκα	materiální věc, vlastnictví
π-φαϷϵ	promluva/projev, slovo

Předložky

Ϸṁ- (také ṁ-), ṁϷHT=	v, u, na, z, prostřednictvím
ṁ-, ṁμο=	z, související s; ⁵ ukazatel přímého předmětu
ṁ-, να=	k, pro
ϵ-, ϵρο=	k, pro, proti, ve srovnání s
ṁṁ-, ṁṁμα=	s; a
αḅṁ-, αḅṁT=	bez
ϵḅṁ-, ϵḅω=	na, nad; pro, kvůli; proti; k; navíc, po
ϷI-, ϷIωω=	na, v, u; a; vztahující se k; z; v době
ϵTβϵ-, ϵTβηHT=	kvůli, vztahující se k
*κατα-, καταρο=	podle, jako
*ϷωϷ-	jako, jako by
ϵβολ Ϸṁ-, ϵβολ ṁϷHT=	z
ϵϷοϷν ϵ-, ϵϷοϷν ϵρο=	do
ϵϷοϷν Ϸṁ-, ⁶ ϵϷοϷν ϵϷρα=	do, ⁷ před
ϷραI Ϸṁ-, ϷραI ṁϷHT=	v ⁸
ṁπε-μοτο ϵβολ ṁ-, ṁπεϷ-μοτο ϵβολ ⁹	v přítomnosti, před

Adverbia

ṁμαϷ	tam
ṁπεIμα ¹⁰	tady
ϵβολ Ϸṁ-πεI-μα	z/od tohoto místa, odtud/odsud
ϵ-πεI-μα	sem
Ϸṁ-π-μα ϵTṁμαϷ	tam
ϵβολ Ϸṁ-π-μα ϵTṁμαϷ	odtamtud
ϵ-π-μα ϵTṁμαϷ	tam
ϵπμα ṁ- tj. ϵ-π-μα ṁ-	namísto
Ϸṁ-μα ṁṁ	všude
TωN	kde? odkud?
ϵβολ TωN	odkud?

⁵ of, out of, from, related to.

⁶ nebo ϵϷοϷν ϵϷρṁ-

⁷ in toward

⁸ in, up in, down in

⁹ na místě πεϷ- může být jakýkoliv přivlastňovací člen

¹⁰ tj. ṁ-πεI-μα

Spojky

* αλλα	ale, avšak, nicméně
* η	anebo, a, a/nebo (inclusive)
χῆ- (nebo χεν- nebo χε-)	anebo ¹¹ (restrictive)

Výrazy založené na **ζογο**

πε-ζογο	hojnost/množství, větší část
ε-πε-ζογο	velmi, značně, moc, mnoho
εζογε-, εζογερο= ¹²	víc než
ἄζογο	(tím) více, nejvíce

A.

να-ῖ, νῆμε-[∅], ζιω-ϑ, εζογν εζρα-ς, ερω-τῆ, ἦμο-ῖ, εζογν ερο-κ, εχω-ϑ, ἄζητ-ῆ, αχῆτ-ογ, ετβηητ-[∅], ζραῖ ἄζητ-ε, εβολ ἄζητ-ς, ηη-τῆ, νῆμα-ῖ, ζιω-κ, εζογν εζρε-[∅], ερο-ς, ἦμω-τῆ, εζογν ερο-ογ, εχω-κ, ἄζητ-ϑ, αχῆτ-ῆ, ετβηητ-ογ, ζραῖ ἄζητ-[∅], εβολ ἄζητ-ῆ, ναϑ, νῆμητῆ, ζιωγ, εζογν εζραγ, εροκ, ἦμοϑ, εζογν ερωτῆ, εχωγ, ἄζητῆ, αχῆτῆ, ετβετητῆ, ζραῖ ἄζητογ.

B.

- ἦ-πα-ῆτο εβολ. ἦ-πεγ-ῆτο εβολ.
- ζως-[∅]ωηρε. κατα-τεϑ-ζε.
- ἄῆ-τε-γωη. ε-τ-πολις. ἦῆ-νεϑ-ωβεερ.
- αχῆ-μοογ ζι-[∅]οεικ. εχῆ-π-καζ. ζι-τε-ζιη.
- ετβε-τεϑ-αγαπη.
- εβολ ἄῆ-πεῖ-μα. ε-πεῖ-μα. ἄῆ-μα νιμ.
- επμα ἦπεϑλαος. εζογεπεϑλαος. επεζογο.
- ζοογτ η ςζιμε. ἄζοογτ χῆνεζιομε.

¹¹ or, or else

¹² tj. εζογο ε-/ερο=